

ویژگی های جنود و آثار امدادی آنان از منظر قرآن

فروزان پارسا^۱

چکیده

جنود که به معنای لشکریان است، هم به صورت ملائکه و هم به صورت بلاپای الهی است که در قرآن به آن‌ها اشاره شده است. لشکریانی که در واقع ماموران مخفی پروردگار در ارسال اوامر الهی می‌باشند. جنود دارای ویژگی‌ها و اثرات امدادی مختلفی هستند. در این مقاله که با هدف شناخت «ویژگی‌های جنود و آثار امدادی آنان از منظر قرآن» به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای و اسنادی به رشته‌ی تحریر در آمده است. به نتایجی دست یافته است، از جمله آیات الهی در مورد جنود، تعداد جنود الهی، نقش امدادی جنود که در غزوه‌های احزاب، حنین و در غار ثور بود و آثار امدادی آن که سبب آرامش، تقویت ایمان مومنین، پیروزی مومنین و شکست دشمنان است. در نتیجه یکی از ماموریت‌های جنود، امداد و حفاظت انسان از بلایا است.

واژگان کلیدی: جنود، ملائکه، امداد، قرآن.

^۱ طلبه سطح دو مدرسه‌ی علمیه حضرت نرجس سلام الله علیها ساری.

مقدمه

بی تردید در قرآن کریم آیاتی است که انسان را به تفکر در مورد موجودات مختلفی که در زمین، آسمان، دریاها، کوهها و ... وجود دارد، وای می دارد. همچنین موجوداتی که در همه حال در حال تسبیح و سجده می خداوند می باشند و در ارسال اوامر الهی انجام وظیفه می کنند. در این میان خداوند با آیات قرآن کریم، به روشنی این موجودات را برای انسان بیان کرده است تا به عظمت خالق پی ببرند، ایمان و عقاید خود را تقویت کرده، و در راه رسیدن به تکاملات معنوی و تقرب الهی گام بردارند. اما در این میان برخی افراد وجود ملائکه الهی را انکار کرده و نقش امدادی آنان را بی ثمر دانستند، حتی در برخی موارد زلزله، صاعقه، طوفان و ... را که جزئی از جنود الهی است را نادیده می انگارند. به همین دلیل این مقاله درصدد است تا پاسخگو به این پرسش باشد که ویژگی های جنود و آثار امدادی آنان از منظر قرآن چیست؟

اهمیت پرداختن به این موضوع در این است که ملائکه که در آیات الهی از آنان بسیار سخن به میان آمده است، توانستند نقش امدادی را ایفا کنند و به عنوان جنود الهی شناخته شوند. با این حال برای تقویت ایمان مومنین نیاز است تا به این موضوع پرداخته شود.

در مورد پیشینه موضوع تاکنون مقاله ای مستقل صورت نگرفته است، اما با واکاوی در سایت های معتبر علمی با کلید واژه جنود الهی، چند مقاله ای به رشته ی تحریر در آمده است از جمله:

- علی آقا صفر و همکاران در مقاله ی خود با عنوان «مستندات قرآنی دیدگاه مقام معظم رهبری درباره شرایط بهره مندی از امدادهای غیبی»، خداوند مؤمنین و مجاهدین را به خاطر ایمان و تقوا، تلاش و کوشش متمادی، استغاثه و نصرت طلبی، اعتماد و اتکال، صبر و استقامت و پایداری مورد عنایت ویژه قرار داده و امدادهای غیبی خویش را در قالب، فرستادن جنود الهی، انجام امور به ظاهر غیرممکن و ... برای آرامش قلبی مومنان عطا کرده است.
- حبیب اله مولایی نژاد و سیما سعیدی پور در مقاله ی خود با عنوان «بررسی امداد غیبی در زندگی بشر از دیدگاه علامه طباطبایی»؛ امدادهای غیبی را بر اساس ضابطه دانسته است.

• علی محمد میر جلیلی و محمدرضا بابایی دره در مقاله‌ی خود تحت عنوان «واکاوی آثار و ابعاد تربیتی اعتقاد به جنود الهی در قرآن کریم»؛ به نصرت الهی برای کسانی که همراه با خداوند بودند اشاره کرده است و برای کسانی که اعراض از حق دارند نیز عقوبت در نظر گرفته است.

وجه امتیاز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله به صورت اخص به ویژگی‌های جنود و آثار امدادی آنان از منظر قرآن کریم پرداخته است و برای رسیدن به این مهم در پی پاسخگویی به سه سوال زیر است:

- حقیقت جنود در آیات الهی چیست؟
- امداد جنود الهی چگونه است؟
- اثرات امداد جنود الهی چگونه است؟

۱. مفهوم شناسی

در هر مقاله‌ای نیاز است تا واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و اصطلاحی مفهوم شناسی گردد تا هرگونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد.

۱-۱. جنود

جنود جمع «جند» است که در لغت به معنای «سپاه، لشکر»؛ «گروهی که گرد هم جمع شوند» آمده است.^۱ واژه «جند» به معنای سپاه، جمع آن جنود و اجناد است، اما در قرآن تنها واژه‌ی جنود به کار رفته است.^۲

^۱ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، ص ۲۰۷.

^۲ قرشی، قاموس قرآن، ج ۶، ص ۵۹.

جنود در اصطلاح به معنی «لشکریانی از فرشتگان الهی، صاعقه، زلزله، طوفان، سیلاب، امواج و به طور کلی نیروهای نامرئی است که انسان از آن آگاهی ندارد، جنود، الهی است و تحت اوامر خداوند می باشند»^۱.

۱-۲. امداد

امداد از ریشه‌ی «مدّ» است که در لغت به معنای «کشیدن چیزی و اتصال آن به چیز دیگر» است.^۲ «مدّ در اصل به معنی زیادت است. جذب و کشیدن را مدّ گویند که کشیدن چیزی سبب زیادت طول آن است»^۳.

از نظر اصطلاحی نیز در تفاسیر این گونه آمده است: «خداوند انسان را در عمل دنیایی یا آخرتی امداد می کند، مانند علم، اراده، ابزار بدنی و مواد خارجی که عمل بر آن‌ها واقع می شود و عامل با عمل خود در آن‌ها تصرف می کند. همگی امور تکوینی اند که آدمی در ایجاد آن‌ها دخالتی ندارد و اگر یکی از آن‌ها نباشد عمل انسان تحقق نمی یابد. این خداوند است که اسباب زمینه‌ها و نیز خود عامل و نیروهای او را آفریده و هر لحظه به آن‌ها وجود می بخشد»^۴.

۲. حقیقت جنود در آیات الهی

در آیات الهی به جنود اشاره شده است، از جمله آیات ۲۸ سوره یس، ۴ و ۷ سوره فتح، ۹ سوره ی احزاب، ۲۶ و ۴۰ سوره ی توبه، ۱۷۳ صافات و ۳۱ سوره مدثر که در ادامه به برخی از این آیات پرداخته خواهد شد.

۲-۱. آیه ۲۸ سوره یس

^۱ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۲، ص ۳۶.

^۲ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، ص ۱۴۰.

^۳ طبرسی، مجمع البیان، ج ۶، ص ۲۰۲.

^۴ طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۳، ص ۶۶.

«وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ؛ و ما بعد از (شهادت آن مرد خدا) هیچ لشگری از آسمان برای هلاک قوم او نفرستادیم و اصولاً سنت ما قبل از این هم چنین نبود (که برای عذاب اهل زمین سپاهی از آسمان بفرستیم)».

در تفاسیر مختلف منظور از واژه‌ی «جند» فرشتگان و ملائکه است.^۱ «فرشتگان مأموران قهر یا مهر الهی هستند».^۲

در برخی از تفاسیر ذیل آیه این گونه آمده است: «اینکه ملائکه را برای هلاک آنها نفرستادیم و نمیفرستیم؛ اینکه وحی از آسمان بتوسط ملائکه بر انبیاء برای هدایت آنها پس از کشتن حبیب نجار و تکذیب انبیاء نفرستادیم و نخواهیم فرستاد؛ ملائکه را بجای انبیاء بر آنها نفرستادیم و هرگز نمیفرستیم».^۳ در این آیه منظور از جند، ملائکه است که خداوند برای هلاکت قوم نیاز به استفاده از ملائکه ندارد، بلکه آنان تنها به یک اشاره نابود خواهند شد.

۲-۲. آیه ۴ سوره فتح

خداوند در آیه ۴ سوره فتح فرموده است: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا؛ اوست که آرامش را به دل‌های مؤمنان نازل کرد، تا ایمانی بر ایمانشان بیفزایند و لشکریان آسمان‌ها و زمین برای خداست و خداوند، دانای حکیم است».

در تفاسیر آمده است که شان نزول این آیه مرتبط با صلح حدیبیه است. اما در مورد جنود، هر کدام از مفسران نظری خاص دارند از جمله:

^۱ سبزواری نجفی، ارشاد الالذهان الی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۷.

^۲ قرائتی، تفسیر نور، ج ۷، ص ۵۳۵.

^۳ طیب، تفسیر اطیب البیان، ج ۱۵، ص ۶۷.

عملی، به گونه‌ای که ثبات قدم و مقاومت و شکیبائی به انسان بخشد، البته تعبیرات خود آیه در اینجا بیشتر ناظر به معنی اول است.^۱

۵-۲. تقویت ایمان مومنین

آرامشی که لشکریان الهی به مومنین می دهند سبب آرامش و سکینه در آنان خواهد شد که همین امر سبب تقویت و ازدیاد ایمان مومنین در دل‌های آنان خواهد شد. در تفسیر نمونه درباره سلسله‌ی مراتب ایمان نوشته شده است که:

«ایمان چه به معنی علم و آگاهی و معرفت باشد، و چه به معنی روح تسلیم و پذیرش در برابر حق، دارای درجات و سلسله مراتبی است، چرا که علم، درجات دارد، و پذیرش و تسلیم نیز دارای مراتب مختلفی است، و حتی عشق و شور و محبت توأم به ایمان نیز متفاوت است»^۲

خداوند به مومنان امتیاز ویژه‌ای داده است، آنان را موفق به کارهای نیک و خوب کرده است و مسیر کمال را به آنان نشان داده است و به راه راست هدایتشان کرده است.^۳

از آیه ۳۱ سوره مدثر می تواند این گونه بر داشت که جنود الهی سبب تقویت و ازدیاد ایمان در مومنین خواهد شد.

۵-۳. پیروزی مومنین و شکست دشمنان

یکی دیگر از آثار امداد جنود الهی سبب فتح و پیروزی مومنین و شکست دشمنان خواهد شد. این اثر در جنگ های حنین و احزاب به وضوح مشخص شده است. در آن زمان ارتش نامرئی الهی برای تحکیم و تقویت روح مسلمانان و ایجاد نیروی ثبات و استقامت در جان و دل آنان بود، نه امداد فیزیکی که در جنگ شرکت کنند.^۴

^۱ مکارم شیرازی، برگزیده تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۴۷۱.

^۲ همان، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۳۸.

^۳ خدامین آراوی، تفسیر باران، ج ۱۳، ص ۲۶۷.

^۴ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۳۸.

خداوند با جنود الهی پیروزی حتمی را برقرار خواهد کرد.

نتیجه گیری

خداوند در قرآن کریم از جنود الهی سخن به میان آورده است که نقش امدادی برای پیامبران، مومنین و ... داشته است. جنود به معنی لشکر است. این مقاله با مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایجی دست یافته است. از جمله حقیقت جنود در آیات الهی مانند آیه ۲۸ سوره ی یس که از ملائکه به عنوان جنود نام برده شد، در آیه ۴ سوره ی فتح نیز از ملائکه، جن، انس، نیروهای مادی و غیبی، موجودات زنده و بی جانی را به عنوان لشکریان خدا نام برده است. در آیه ۹ سوره ی احزاب از بادهای نام برده است. آیات ۲۶ و ۴۰ سوره ی توبه آرامش دادن به قلب مومنین را به عنوان جنود نام برده است. در آیه ۱۷۳ سوره ی صافات نیز به باد، انبیاء و ملائک نام برده است. همچنین مصادیق جنود الهی در قرآن کریم از پرندگانی مانند کبوتر، ابابیل، هدهد و... نام برده شده است و از حشراتی مانند پشه نیز نام برده شد. نقش امدادی جنود الهی شامل امداد در جنگ احزاب، امداد در جنگ حنین، امداد در غار ثور را خداوند به عنوان امدادهایی در قرآن متذکر شده است. از آثار امدادهای جنود الهی می توان به آرامش، تقویت ایمان مومنین و پیروزی مومنین و شکست دشمنان است. در این امدادها، خداوند از لشکریان نامرئی و غیبی استفاده کرد.

❖ قرآن کریم

۱. اندلسی، ابوحیان محمد بن یوسف، البحر المحیط فی التفسیر، تحقیق: محمد جمیل صدفی، بیروت: دارالفکر، ۱۴۲۰ق.
۲. بروجردی، سید ابراهیم، تفسیر جامع، قم: انتشارات زائر، ۱۳۹۴ش.
۳. حسینی همدانی، محمد، انوار درخشان، تهران: لطفی، ۱۳۸۰ش.
۴. حویزی، عبد علی بن جمعه، نوالثقلین، مصحح: هاشم رسولی، قم: نشر اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۵. خامنه‌ای، ماجرای نزول سکیه الهی برای مومنین در صلح حدیبیه، بیانات در دیدار نمایندگان مجلس، ۱۳۸۲/۰۳/۰۷.
۶. خدامین آراوی، مهدی، تفسیر باران، قم: بهار دل ها، ۱۳۹۶ش.
۷. درگاه زاده، محمد، کتاب امدادهای غیبی، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱ش.
۸. راغب اصفهانی، محمد، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق: عدنان داودی، دمشق: دارالقلم، ۱۴۱۶ق.
۹. سبزواری نجفی، محمد بن حبیب الله، ارشاد الازهان الی تفسیر القرآن، بیروت: دارالتعاریف للمطبوعات، چاپ اول، ۱۴۱۹ق.
۱۰. شوکانی، محمد بن علی، فتح القدیر، بیروت: دارالکلم الطیب، چاپ اول، ۱۴۲۰ق.
۱۱. صابونی، محمدعلی، صفوه التفاسیر، محقق: محمدطاهر حسینی، تهران: احسان، ۱۳۸۳ش.
۱۲. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه ناصر مکارم شیرازی و دیگران، قم: بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی، ۱۳۶۳ش.
۱۳. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تحقیق: علی کرمی، ج ۱، تهران: فرهانی، ۱۳۸۷ش.
۱۴. طبری، ترجمه تفسیر طبری، ج ۲، ص ۴۹۴؛ مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۲، ص ۱۸.
۱۵. طیب، عبدالحسین، اطیب البیان، تهران: انتشارات اسلام، چاپ دوم، ۱۳۷۸ش.
۱۶. فخرالدین رازی، ابوعبدالله محمد بن عمر، مفاتیح الغیب، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۱۷. قرائتی، محسن، تفسیر نور، چاپ یازدهم، تهران: موسسه فرهنگی درسهای از قرآن کریم، ۱۳۸۳ش.
۱۸. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش.

۱۹. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، مصحح: علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۳ش.
۲۰. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳ش.
۲۱. ———، برگزیده تفسیر نمونه، تنظیم احمد علی بابایی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶ش.